

Elogi de la trans (in)disciplinarietat

Transsexualitat, ciència i història

Divendres, 15 de març de 2012, a les 19 h,

a l'**Institut d'Estudis Catalans**,

Inauguració del cicle intermitent

“Ciència, Tecnologia i Medicina a la plaça Catalunya:
Governabilitat, resistències i apoderament dels sabers científics”

amb la Taula Rodona

“El despatologizadora que lo despatologize...”,

sobre la (des)patologització de la transsexualitat
i sobre la (des)normativització científica de cossos, pràctiques i desitjos,

amb **Rosa María Medina Doménech** (Universidad de Granada),

membres de l'**Assemblea Octubretransbcn**

i el **públic assistent**.

Moltes comunitats compten amb un espai públic simbòlic preferent des d'on projectar les seves inquietuds, malestars i projectes polítics. Internacionalment, són representatives les places Tahrir, Azadi o Tiannanmen. A casa nostra, s'ha copsat recentment aquest fet amb l'acampada dels indignats del maig de 2011 a la plaça Catalunya. Els discursos i polítiques científiques no han quedat al marge d'aquesta mena de manifestacions. Exemple d'això ha estat la patologització de la transsexualitat.

“El trastorn d'identitat de gènere no existeix. El que existeix és la transfòbia” [Manifest de la Xarxa per a la Despatologització de les Identitats Trans de l'Estat Espanyol, 23/10/2010].

Malgrat que previst per al 2012, el 2013 va ser testimoni de la revisió del Manual Diagnòstic i Estadístic dels Trastorns Mentals (DSM). Aquest manual proporciona les definicions i pràctiques mèdiques en les que es basaran molts dels psiquiatres que integren el servei de salut pública estatal. Alhora, introdueix els mecanismes

per a medicalitzar cadascun dels trastorns psicològics definits. Així doncs, aquest manual caracteritza la diagnosi i la pràctica mèdica. A un grup de professionals de la medicina se li atorga la capacitat de crear realitat individual i col·lectiva, deixant de banda altres experts fora de les xarxes científiques oficials, no-experts, pacients i usuàries. Aquí escau la importància d'obrir nous espais de trobada i nous fluxos d'informació per a enriquir, qüestionar i contestar les formulacions mèdiques.

Un dels trastorns que apareixen en el DSM és el trastorn d'identitat de gènere, amb el que la psicologia designa a les persones trans. El terme “trans” s'utilitza per a englobar a transsexuals, persones transgènere i travestis tot defugint dels llenguatges mèdics i socials imposats.

El 7 d'octubre de 2007, a partir de tres manifestacions simultànies a Barcelona, Madrid i París, el discurs contra la patologització de les identitats trans es va presentar públicament. Des de 2009 la campanya internacional Stop Trans Pathologization-2012 (STP-2012, <http://stp2012.wordpress.com>) ha esdevingut el nucli de l'activisme contra la patologització i medicalització forzada. Avui, nombroses veus formen part d'aquest activisme, proposant nous protocols mèdics, redefinint les definicions científiques de gènere, sexe i sexualitat, creant xarxes de suport i comunicació amb actores heterogènies, visibilitzant la inconsistència de la norma i la normalització, i portant els cossos trans a l'espai públic central des dels “marges”.

Alguns dels col·lectius que projecten aquestes veus són: Asamblea Octubre-transbcn, Xarxa per a la Despatologització de les Identitats Trans de l'Estat Espanyol (portantveus a Andalusia, Aragó, Euskadi, Galícia, Madrid, Múrcia), Transblock / Guerrilla Travolaka (Barcelona), Associació de Transexuals de Catalunya (ACT), Conjuntos difusos (Granada; contacte: Kim Pérez Fernández-Fígares), Sin Vergüenza, Associació universitària de joves gais, lesbianes, bisexuals i trans (Barcelona, Girona), entre d'altres. (*)

* * *

“La historia de Reyes Carrasco es verdaderamente la de los 'Infortunios de la no-Identidad' (...). El 'no lugar' de su aparente hermafroditismo en la escena de los sexos va a implicar la 'no territorialidad' del protagonista, su existir nómada, su vida errabunda por sierras, mares y fronteras, las persecuciones de la justicia, las continuas trifulcas, las seducciones momentáneas, los accidentes y la enfermedad”. [Vázquez, Moreno (1997), 215].

Més o menys inconnexos amb els moviments trans, dins de les universitats espanyoles i internacionals existeixen diverses investigadores que han afrontat l'estudi històric d'aquells processos de construcció del cos i del dimorfisme sexual que es van conformar a partir de l'establiment de dicotomies biològiques, patològiques, fisiològiques o psicològiques dictades per la ciència i vehiculades per

la tecnologia des dels segles XVIII i XIX (segons tipus i geografies). Actualment, per a contextos internacionals trobem a reconegudes autores com Londa Schiebinger, Anne Fausto-Sterling o Alice Domurat Dreger (v. Bibliografia).

Per al cas espanyol, des de la perspectiva de la filosofia foucaultiana, un exemple representatiu és l'obra *Sexo y razón. Una genealogía de la moral sexual en España (siglos XVI-XX)*, de Francisco Vázquez i Andrés Moreno (catedràtic de la Universitat de Cádiz i professor de grau mitjà, respectivament). El capítol II (“Lo normal y lo patológico. Figuras de la monstruosidad sexual”, p. 185-276) és d'especial rellevància per a les qüestions proposades. La llarga perspectiva temporal i els estudis de cas proporcionen una mirada interessant a sexualitzacions altres en el passat i a les relacions amb la gènesis de l'Estat liberal i la consolidació de dues de les seves institucions privilegiades, el matrimoni i l'exèrcit, quant a pilars i garants de la riquesa de les nacions. El treball de Francisco Vázquez s'ha actualitzat amb una nova publicació de 2009 d'abast temporal més reduït.

Més identificada amb la història de la ciència, Rosa Medina Doménech (Àrea de Historia de la Ciencia, Universitat de Granada) ha treballat també sobre hermafroditisme i normativitat científica, principalment dins del període segona meitat del segle XIX-primer meitat del segle XX (vegeu el seu interessant blog “Saberes Subalternos”: <http://saberesubalterno.blogspot.com/2012/01/httpwww.html>). Conjuntament amb Richard Cleminson, va publicar l'article “¿Mujer u hombre? Hermafroditismo, tecnologías médicas e identificación del sexo en España, 1860-1925” a la revista *Dynamis* el 2004. En el període estudiat, la medicina oficial deixava de definir la identitat sexual per característiques primàries (genitals), secundàries (timbre de veu, p.e.) o terciàries (orientació sexual, p.e.), i recorria a tècniques instrumentals per a identificar-la segons paràmetres invisibles socialment. En aquest sentit, els experts prenién el monopoli de la identificació sexual – amb el domini associat dels cossos aliens – que han ostentat en bona mesura fins avui. (*)

(*) *Post Scriptum*: Aquesta primera sessió del cicle “Ciència, Tecnologia i Medicina a la plaça” va esperonar l'intercanvi de sabers activistes i acadèmics força més enllà dels restringits límits espacials i temporals de la sessió. En particular, va esdevenir el punt de partida d'una llarga relació intel·lectual entre la historiadora de Granada i una membre de la Xarxa per a la Despatologització de les Identitats Trans de Barcelona, que s'està materialitzant en l'escriptura d'una tesi doctoral i en diverses comunicacions conjuntes. Un exemple és la presentació “Saberes en contacto: diálogos interculturales en la clínica intersexual española”, a la trobada SCHCT- REDesCTS “Areas of Exchange between social and historical studies on science, medicine and technology” (València, 30 Maig-1 Juny 2018).

Bibliografía

Guía de buenas practicas para la atención sanitaria a personas trans en el marco del sistema nacional de salud (2010), Red por la Despatologización de las Identidades Trans del Estado Español <<http://www.stp2012.info/STP-propuesta-sanidad.pdf>>.

“Manifest de la Xarxa per a la Despatologització de les Identitats Trans de l'Estat Espanyol (23/10/2010)” (2010), Red por la Despatologización de las Identidades Trans del Estado español <<http://octubretransbcn.wordpress.com/manifiesto-2011>>.

Cleminson, Richard; Medina Doménech, Rosa (2004), “¿Mujer u hombre? Hermafroditismo, tecnologías médicas e identificación del sexo en España, 1860-1925”, *Dynamis*, 24, p. 53-91.

Cleminson, Richard; Vázquez García, Francisco (2009), *Hermaphroditism, medical science and sexual identity in Spain, 1850-1960*, Cardiff, University of Wales Press (una ressenya, per Rosa Medina Doménech, a *Dynamis*, 30, p. 321-378).

Dreger, Alice Domurat (1998), *Hermaphrodites and the medical invention of sex*, Cambridge, London, Harvard University Press.

Fausto-Sterling, Anne (2000), “Sexing the Body: How Biologists Construct Human Sexuality”, *The International Journal of Transgenderism*, 4-3 <<http://www.symposion.com/ijt/gilbert/sterling.htm>>.

Fausto-Sterling, Anne (2005), *Cuerpos sexuales*, Barcelona, Melusina.

Gregori Flor, Núria (2006), “Los cuerpos ficticios de la biomedicina. El proceso de construcción del género en los protocolos médicos de asignación de sexo en bebés intersexuales”, *AIBR. Revista de Antropología Iberoamericana*, I(1), p. 103-124.

Hausman, Bernice L. (1995), *Changing Sex: Transsexualism, Technology, and the Idea of Gender*, Duke University Press, Durham.

Heller, Ágnes; Fehér, Ferenc (1995), *Biopolítica. La modernidad y la liberación del cuerpo*, Barcelona, Península.

Jiménez Lucena, Isabel; Ruiz Somavilla, M. José (1999), “La política de género y la psiquiatría española de principios del siglo XX”. A: Barral, M. J.; Magallón, C.; Miqueo, C.; Sánchez M. D. (edas.), *Interacciones ciencia y género. Discursos y prácticas científicas de mujeres*, Barcelona, Icaria.

Laqueur, Thomas (1994), *La construcción del sexo. Cuerpo y género desde los Griegos hasta Freud*, Madrid, Universitat de València, Instituto de la Mujer.

Schiebinger, Londa (2004), *¿Tiene sexo la mente? Las mujeres en los orígenes de la ciencia moderna*, Madrid, Universitat de València, Instituto de la Mujer.

Vázquez García, F.; Moreno Mengíbar, A. (1997), *Sexo y razón. Una genealogía de la moral sexual en España, siglos XVI-XX*. Madrid, Akal.

* * *

Una ressenya de la sessió a: Macaya Andrés, Ana; Valentines-Álvarez, Jaume; Sastre-Juan, Jaume (2016), “**Elogi de la trans(in)disciplinarietat. Transsexualitat, ciència i història**”, *Afers: Fulls de Recerca i Pensament*, 31 (84), p. 505-514.